

Ålands landskapsregering
registrator@regeringen.ax

Er referens
ÅLR 2019/619
Katarina Halme-Wiklund

Kontaktperson
Jonna Varsa, barnkonventionsansvarig
Lotta Angergård, vik verksamhetsledare

Ärende: **Remissvar gällande ämnesdel hälsokunskap**

Rädda Barnen är politiskt och religiöst obundna och har barnkonventionen som grund i allt vårt arbete. Vårt uppdrag som barnrättsorganisation vid yttranden och i remissvar är att sätta fokus på barn och barns rättigheter. Enligt barnkonventionen är alla under 18 år barn.

Läroämnets övergripande syfte åk 5-9

Rädda Barnen välkomnar skrivningar under läroämnets övergripande syfte och att *“Undervisningen ska ha ett normkritiskt förhållningssätt och bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald.”*

Vi rekommenderar med tanke på punkterna under kompletterande kommentarer (nedan) att det tydliggörs att: *“Undervisningen ska vara inkluderande och utgå från det som är relevant för elever i dagens värld. Undervisningen ska ta i beaktande olika barn och barngrupper, deras trygghet i klassrummet samt deras olika behov för kunskap som stödjer hälsa, välbefinnande och trygghet.”* Lärare i hälsokunskap ska ha möjligheten att kontinuerligt uppdatera sina kunskaper och har skyldigheten att t.ex. använda korrekta och icke-kränkande språk och begrepp.

Mål, kompetenser och kunskapskriterier för åk 5-6

Under centralt innehåll för åk 5-6 “Uppväxt och utveckling” står det om “personlig integritet” och “sexualkunskap” men det saknas under undervisningsmål och lärandemål. **Vi rekommenderar** att det tilläggs ett undervisningsmål: *“Handleda eleven att utveckla grundläggande förståelse för personlig integritet, sexualkunskap, trakasserier (speciellt online) och vad en elev ska göra om något har hänt”.*

Vi välkomnar undervisningsmål om att *“Handleda eleven att utveckla grundläggande förståelse för normer och värderingar och jämlikhet kopplat till HBTQIA+.”* Med tanke på alla barns lika rättigheter och läroämnets mål att bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald **rekommenderar vi** att det tydliggörs under kriterier för vitsord att alla elever kan något om HBTQIA+-frågor, också med vitsord 5.

Mål, kompetenser och kunskapskriterier för åk 7-9

Det står att elevens aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner kan påverka bedömningen både höjande och sänkande. **Vi rekommenderar** att det tydliggörs att *“Lärare använder metoder som säkerställer att alla har möjligheten att delta på ett tryggt sätt.”*

Under mål för åk 7-9 “Uppväxt och utveckling” står det att “Eleven utvecklar förståelse för personlig integritet och utveckla kunskaper om sexualbrott och sexuella rättigheter.” **Vi rekommenderar** att det tydliggörs i kriterierna att *“kunskap om vad är samtycke, våld i unga relationer, vad som är brottsligt samt var får en hjälp om något har hänt eller hen har varit med i något som kan vara brott är vardagskompetenser som varje elev har rätt att få samma förståelse för.”* För att förebygga brott som unga begår eller blir offer för är det viktigt att alla elever får information om vad som är brottsligt. Alla elever ska veta vad samtycke är, också med vitsord 5.

Ett tema under “Hållbar livsstil” när det gäller beroende och rusmedel är att “våga säga nej” när det gäller beroende och rusmedel. **Vi rekommenderar** att det tydliggörs i undervisnings- och lärandemål att “Alla elever får träna att säga nej och speciellt att ta emot ett nej från andra, träna hur en är schysst mot andra från början”.

Kompletterande kommentarer:

Rädda Barnen vill påminna om att FN:s barnrättskommitté tidigare uttryckt oro över de svårigheter som barn i sårbara situationer påträffar i utbildningssystemet och rekommenderat att Finland ska öka lärarnas kunskaper om olika kulturer och om svårigheter som barnen möter samt inkludera minoriteternas rättigheter i skolornas läroplaner.¹ Ålands landskapsregering har i finska statens rapport till barnrättskommittén (2019) lovat att beakta rekommendationerna i landskapsregeringens revidering av läroplanen.²

---

¹ Punkt 52, Barnrättskommitténs samlade bedömning till Finland (2011):

<https://um.fi/documents/35732/0/CRC+C+FIN4+CO+svenska.pdf/7312d55e-0180-acf4-c4b0-88674fd38c76?t=1553604467815>

² Punkt 250,

<https://um.fi/documents/35732/0/COMBINED+5TH+AND+6TH+PERIODIC+REPORT+OF+THE+GOVERNMENT+OF+FINLAND.pdf/2c7ecf60-65f9-3232-33fd-56dea6e6eb96?t=1571143223073>

Skolan har en viktig roll för att säkerställa att alla barn och ungdomar på Åland får tillgång till information som rör hälsa, välbefinnande, sexualitet, relationer och sina rättigheter. Det är viktigt att skolorna och lärare i hälsokunskap fäster särskild uppmärksamhet vid utsatta barn och ungas ställning och rättigheter:

HLBTQIA+-barn och ungdomar

Enligt barnrättskommitté ska staterna vidta verkningsfulla åtgärder för att skydda alla ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder till skydd och stöd.³ Lärare behöver kunskap om HLBTQIA+-ungdomarnas hälsa och aktuella frågor för att kunna genomföra utbildning på ett inkluderande, normkritiskt och tryggt sätt.

Det är viktigt att lyssna på ungdomar och ta del av deras behov och önskemål när det gäller hälsofrågor och undervisningen om välmående, uppväxt och utvecklig och hållbar livsstil. Vi vill lyfta fram kommentarer från ungdomar på Regnbågsfika (augusti 2020) om HBTQIA-frågor i skolan. Enligt deltagare är det viktigt att alla unga får information i skolan om HBTQIA-frågor i tidig ålder:

“Det är mer förvirrande om man inte vet vad som händer. Många har föräldrar som är homofober och transfober. Dom som inte vill lära barnen om HBTQIA.”

“Då kan en istället för att oroa sig att en gillar en tjej, oroa sig för läxorna istället. “

Placerade barn och ungdomar och barn i utsatta livssituationer

Placerade barns och ungdomars välbefinnande och hälsa skiljer sig i många avseenden i jämförelse med andra barn och skolans roll är speciellt viktigt för dem. Enligt undersökningen Hälsa i skolan i 2019 var barn och unga som av barnskyddet placerats att bo utanför sitt hem i Finland mer missnöjda med sina liv.⁴ De placerade barnen och unga upplevde vanligare att deras hälsotillstånd var medelmåttigt eller dåligt och att de hade problem relaterade till psykiskt välbefinnande. Placerade barn och ungdomar hade betydligt fler upplevelser av ensamhet och mobbning än andra jämnåriga.

Våldsupplevelser var anmärkningsvärt mycket vanligare bland placerade unga än bland andra. Var fjärde placerad ung (22 - 26%) har upplevt fysisk försummelse (omsorgsbrist) under sitt liv. Det här att jämföra med 2% av de unga som bor på annat sätt. Fler än var

---

³ Allmän kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren: <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/ak-20-2020.pdf>

⁴ Riikka Ikonen, Pia Eriksson, Tarja Heino (2020), Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

fjärde (29%) av de placerade unga i årskurs 8 och 9 inom den grundläggande utbildningen hade upplevt sexuellt våld under det senaste året och var femte (19 - 21%) på andra stadiet. De placerade unga uppgav också erfarenhet av psykiskt eller fysiskt våld från förälder eller andra vuxna som har hand om den unga i en helt annan omfattning än barn som bor på annat sätt. En tredjedel (33%) av de placerade unga i årskurs 8 och 9 uppgav att de hade upplevt fysiskt våld och mer än hälften (51%) att de upplevt psykiskt våld av förälder eller andra omsorgspersoner under det senaste året.

Att följa en hälsosam livsstil var mindre vanligt och flera resultat visar på ett högre riskbeteende än hos barn och unga som bor på annat sätt. Nästan hälften av placerade ungdomar i högstadieåldern (åk 8–9) har haft samlag (med andra ungdomar är antalet 18%), att använda preventivmedel var mindre vanligt och nästan 30% har upplevt sexuellt våld under det senaste året (andra ungdomar 7%). Användningen av rusmedel var också betydligt vanligare hos placerade ungdomar. En femtedel (20 - 23%) av de placerade unga uppgav att de upplevt negativa konsekvenser av att föräldrar druckit för mycket. Av de unga som bor på annat sätt var siffran betydligt lägre, 5 - 6%.

Hälsa i skolan undersökningen visar att även om det inom gruppen placerade barn också finns en tydlig skillnad mellan barn och unga som bor i familjehem och de som bor på institution så tillhör de alla en ur många aspekter särskilt utsatt målgrupp. Rädda Barnen vill också lyfta fram barn som är anhöriga till förälder med psykisk ohälsa eller missbruk samt barn vars föräldrar separerat. För att främja kunskap som stöder dessa elevernas hälsa, välbefinnande och trygghet är det viktigt att alla får veta att de inte är ensam, inte bär skuld för det som händer och har rätt att må bra trots att föräldern är sjuk eller föräldrarna i konflikt.

Barn och unga med funktionsnedsättning

Genom vår verksamhet och diskussioner med barn och ungdomar har vi märkt att det finns väldigt tydligt behov av information om sexualitet, kroppslig integritet, sexuella rättigheter och skyldigheter bland barn med intellektuell funktionsnedsättning. Alla barn med funktionsvariationer på Åland, de som deltar i den kommunala undervisningen och de som deltar i träningsundervisningen har rätt att få information som rör hälsa, välbefinnande, sexualitet och relationer. Skolan har också en viktig möjlighet att öka det allmänna medvetandet om att sexuella rättigheter hör till alla oavsett funktionsvariation.

Inflyttade barn och ungdomar

För material gällande inflyttade/nyanlända ungdomar och frågor om hälsa, sexualitet och relationer rekommenderar vi t.ex. boken Youmo i praktiken (MUCF, 2020):

https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/youmo2020.pdf

Vidareutbildning om inflyttade ungdomar och deras behov är viktigt för hela skolpersonalen, och i detta sammanhang speciellt för lärare som har ansvar över förberedande undervisning

och hälsokunskap. Det borde också finnas en tydlig plan för att säkerställa att elever i förberedande undervisning får all information som jämnåriga på Åland har fått i läroämnena hälsokunskap och omgivningskunskap, på ett inkluderande och normmedvetet sätt.

Implementering

I Rädda Barnens samarbetsprojekt #prataomporr med Fältarna på Åland ser vi ett behov av fortbildning för skolor och professionella när det gäller sexualbrott och porrens påverkan på barn och unga. Syftet med projektet är att fler ska börja prata om att sex och porr är helt olika saker.

Under riktlinjer och arbetsupplägg för både åk 5-6 och åk 7-9 står det att *“Studiebesök och samarbete med olika aktörer i samhället uppmuntras.”* Vi vill påminna att projektet #prataomporr samt t.ex. preventivmedelsmottagningen är viktiga samarbetspartners i hälsokunskap.

Rädda Barnen finns som resurs i arbetet med barnkonventionen och dess implementering på Åland. Rädda Barnen också arbetar med målgruppen barn som är anhöriga till sjuka vuxna och kan bistå med kunskap.

Mariehamn den 5 november 2020

Lotta Angergård
Vik. verksamhetsledare

Jonna Varsa
Barnkonventionsansvarig